

Weigel Johann Adam Valentin (1740-1806)

Autor obszernego opisu Śląska i jego fauny

Urodził się 29 września 1740 roku w Sommerhausen koło Würzburga, w rodzinie kantora i nauczyciela, Valentina Weigla. Ponieważ był pierwszym dzieckiem ochrzczonym w nowym kościele w Sommerhausen, ojciec postanowił, że będzie duchownym i początkowo sam uczył go historii, geografii, łaciny i francuskiego, a później lekcje te, poszerzone o grekę, prowadził dla niego kandydat teologii, Heinrich Gottfried Yelin. W roku 1753 Weigel wyjechał do Norymbergii do krewnego ze strony matki, wybitnego przyrodnika, doktora Christiana Jakoba Treu. Dzięki jego wsparciu przez trzy lata mógł uczęszczać do Szkoły u św. Sebastiana w Norymberdze, później zaś, jako wolny słuchacz, chodzić na wykłady profesorów Aegidien-Gymnasium. Piękna kolekcja minerałów, którą posiadał doktor Treu, rozbudziła w nim w tym okresie zainteresowanie historią naturalną, której pozostał wierny do końca życia.

W roku 1757 rozpoczął na Akademii w Altdorf studia teologiczne, jednak na życzenie swego dobroczyńcy wbrew swej woli musiał przenieść się na Wydział Medyczny. Powód do powrotu na Wydział Teologiczny dała mu dopiero przewlekła choroba, wskutek której spędził w łóżku blisko pięć miesięcy. W Altdorf Weigel zaczął pilnie studiować „Systema naturae” Linneusza, którym to studiom nadzwyczaj pomocny był tamtejszy ogród botaniczny. W towarzystwie superintendenta Tröltscha, w którym znalazł bratnią duszę, zbierał też okazy roślin i skamieniałości, które przysyłał swemu dobroczyńcy. W roku 1761 doktor Treu opłacił mu studia w Bazylei, skąd w roku 1763, po dłuższej podróży przez Strasburg, Rastadt, Karlsruhe, Speier, Heidelberg, Monachium i Frankfurt nad Menem, przybył do Lipska. Na tutejszym uniwersytecie słuchał m.in. wykładów Schröckha z historii kościoła oraz wykładów Gellerta z etyki, retoryki i poetyki. Na polecenie swego dobroczyńcy udał się następnie do Halle, gdzie przez pewien czas pracował jako nauczyciel. Z posady tej już wkrótce zrezygnował i, pracując jako korektor oraz udzielając lekcji francuskiego i hebrajskiego, zajął się samokształceniem.

W styczniu 1768 roku na polecenie doktora Roesselta wyjechał do Jeleniej Góry (Hirschberg), jako domowy nauczyciel w pewnej szlacheckiej rodzinie. Rok później, na polecenie Gellerta, przeniósł się w tym samym charakterze do domu von Buchsa, a w roku 1776 – do domu Kluga w Kamiennej Górze (Landeshut). W roku 1778 otrzymał stanowisko pastora w Leszczyńcu (Haselbach), na którym pracował aż do śmierci. W roku 1780 ożenił się z Ernestyną Jung z Ostrowca (Röhrsdorf), a gdy ta już w marcu 1782 roku zmarła, w lipcu tegoż roku ożenił się z Henriettą Magdaleną Floericke z Leuthen koło Wrocławia. Druga żona urodziła mu 13 dzieci, z których przeżyło go jedynie trzech synów i jedna córka.

Przez całe życie był miłośnikiem przyrody i kolekcjonerem okazów przyrodniczych, zwłaszcza minerałów, skamieniałości, roślin i owadów. Ponieważ brakowało mu pomocy naukowych, często musiał prosić swych przyjaciół o pomoc w oznaczaniu okazów. Pomocą w oznaczaniu owadów służył mu przez szereg lat rektor Köhler z pobliskich Kowar (Schmiedeberg). Większość opublikowanych prac Weigla związana była z jego działalnością duszpasterską, jednak

w roku 1791 wydał „Śląski kalendarz roślinny”, będący wykazem roślin dziko rosnących na Śląsku, a u schyłku życia opublikował 10-tomowy opis Śląska, którego 9 tomów zawierało obszerną charakterystykę poszczególnych księstw wchodzących w skład tej krainy, zaś 10 tom, „Faunae silesiacae Prodrumus”, zawierał oparty na kolekcjach śląskich przyrodników wykaz i opis zwierząt występujących na Śląsku.

Weigel prowadził ożywioną korespondencję z wieloma wybitnymi przyrodnikami, był członkiem Naturforschende Gesellschaft w Halle, Gesellschaft für naturforschender Freunde w Berlinie, Ökonomisch-patriotischen Gesellschaft w Pradze, Societät für die gesammte Mineralogie w Jenie, Ökonomisch-patriotischen Gesellschaft der Fürstenthümer Schweidnitz und Jauer oraz Gesellschaft zur Beförderung der Naturkunde und Industrie Schlesiens (które przekształciło się później w Schlesische Gesellschaft für vaterländische Kultur). Przez szereg lat prowadził w Leszczyńcu pensję dla chłopców z zamożnych rodzin, w której obok innych przedmiotów nauczał też przyrodoznawstwa. Jednym z najwybitniejszych jego uczniów był wybitny entomolog i botanik Emil Schummel. W czerwcu 1806 roku Weigel nabawił się „nerwowej gorączki” i po kilku dniach, 24 czerwca, zmarł. Na jego cześć Köhler znalezionemu w masywie Śnieżnika Kłodzkiego chrząszczowi nadał nazwę *Carabus weigelii* (= *Carabus nodulosus* Fabricius). Hrabia Reden w swoim parku w Bukowcu (Buchwald) kazał na dużym głazie wyryć na jego cześć napis „Dem schlesischen Geographen und Naturforscher Pastor Weigel”.

Ważniejsze prace:

- 1769 – Versuch über die Wortfügung der französische Sprache. Halle.
- 1775 – Auserlesene Stellen der Heilige Schrift auf alle Tage des Jahrs mit Versen aus den neuesten Liederdichtern begleitet. Leipzig.
- 1775 – Der Andächtige Christ. Enthaltend Morgen- und Abend-Beicht und Communion-, Kranken- und Sterbens-, Fest- und andere Gebete, bei verschiednen Zeiten und Gelegenheiten. Nebst einer Sammlung neuer Lieder, der sich auf die Gebete beziehen. Hirschberg.
- 1777 – Die wichtigsten Wahrheiten der christliche Glaubens- und Sittenlehre in Versen. Zum Unter-richte der Jugend aus neuern Liederdichtern gesammelt und nach Dr. Seilers Religion der Unmündigen geordnet. Breslau.
- 1780-1784 – Lieder für Kinder. 5 Th. Breslau.
- 1785 – Unterhaltungen mit Gott in den Abendstunden auf jeden Tag des Jahrs. 2 Th. Breslau.
- 1787 – Unterhaltungen mit Gott in den Morgenstunden auf jeden Tag des Jahrs. 2 Th. Breslau.
- 1791 – Schlesische Pflanzenkalender, oder Verzeichnis der in Schlesien wildwachsenden Pflanzen, wie sie in jedem Monat blühen. W: Literarische Chronik von Schlesien. Breslau.
- 1800 – Geographische, naturhistorische und technologische Beschreibung des souverainen Herzogthums Schlesien. 1 Th. Das Fürstenthum Schweidnitz. Berlin.
- 1800 – Geographische, naturhistorische und ... 2 Th. Das Fürstenthum Jauer. Berlin.
- 1801 – Geographische, naturhistorische und ... 3 Th. Die Fürstenthümer Münsterberg und Brieg. Berlin.
- 1801 – Geographische, naturhistorische und ... 4 Th. Die Grafschaft Glatz. Berlin.
- 1802 – Geographische, naturhistorische und ... 5 Th. Die Fürstenthümer Liegnitz, Wohlau und Glogau. Berlin.
- 1802 – Geographische, naturhistorische und ... 6 Th. Die Fürstenthümer Sagan und Breslau. Berlin.

- 1803 – Geographische, naturhistorische und ... 7 Th. Die Fürstenthümer Oels, Trachenberg, Neisse und Ratibor. Berlin.
- 1804 – Geographische, naturhistorische und ... 8 Th. Die Fürstenthümer Pless, Oppeln, der Leobschützer Kreis und die freie Standesherrschaft Beuthen. Berlin.
- 1805 – Geographische, naturhistorische und ... 9 Th. Die Herrschaften Wartenberg, Goschütz, Militsch, Sulau, Neuschloss, Freihahn, Loslau, Oderberg. Berlin.
- 1806 – Geographische, naturhistorische und ... 10 Th. Faunae silesiaca Prodomus. Verzeichniss der Thiere, die in Schlesien bisher entdeckt und bestimmt sind. Berlin.

Źródła:

1806. Lit. Beil. Schl. Prov. Blätt. 44. S. 252-256.
- Letzner C. W. 1858. Zeitschr. für Entom. 12. Abt. Coleopt. S. 13-15.
- Pax F. 1921. Die Tierwelt Schlesiens. Jena. S. 2-3 (portret).